

Молодиченко Н.А., к.пед.н., доцент,
Мелітопольський державний педагогічний
університет ім. Богдана Хмельницького

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Проблема морального виховання становить значний інтерес для багатьох наук. За останні роки проблема морального виховання молоді частіше привертає увагу філософів, педагогів, психологів, соціологів. Причина тому – створення самостійної держави, глибока стурбованість кращих сил педагогічної науки і практики негативними явищами в суспільстві, пов'язаними зі складними демократичними процесами в ньому та з низкою моральною культурою спільноти.

Відомий психолог В.Демиденко вважає, що саме мораллю регулюються найважливіші стосунки в суспільстві: “Ставлення до батьківщини, до праці, до взаємин людей тощо. Мораль знаходить своє конкретне вираження в правилах людського співжиття” [2, с. 31].

Виходячи з національної ідеї та головної цільової настанови сучасної школи – виховувати гармонійно розвинену, інтелектуально-творчу, духовну особистість, педагоги повинні формувати у свідомості підростаючого покоління принципи високоморальності й шляхетства. І чим повніше і глибше втілюватимуться в шкільну і суспільну практику моральні принципи, тим успішніше досягатиметься мета виховання, тим ефективнішим буде виховний процес [3, с. 5-6]. Ця об'єктивна реальність зумовлює прояв в українському суспільстві закону залежності результатів будь-якої виховної системи від ступеня відповідності педагогів і вихованців призначенню даної системи, тобто закону відповідності мети виховання виховним відносинам.

Основні методологічні положення проблеми морального виховання визначаються даними сучасної науки про походження, сутність і роль моралі, шляхи морального розвитку особистості.

Відомо, що в латині здавна існувало слово “mos”, яке означало “характер, вдачу, звичай”. Водночас воно тлумачилось ще як “припис, закон, правила”. Виходячи з цих значень Марк Тулій Цицерон утворює слово “moralis” – “той, що стосується вдачі, характеру, звичаїв”. Слідом за ним Сенека та інші письменники починають використовувати термін “moralitos” – мораль.

Ці два поняття – моральність і мораль – до цього часу використовуються паралельно. Проте, ми поділяємо думку сучасних дослідників з приводу того, що мораль – передусім, певна форма свідомості, що є сукупністю усвідомлюваних людьми принципів, правил, норм поведінки. Моральність розуміється як втілення даних принципів, правил і норм у реальній поведінці людей та стосунках між ними. При цьому мораль надає моральності певних орієнтирів, а для самої моралі (як форми свідомості) конкретні моральні якості, що є проявом у дійсності, виступають критерієм, своєрідним “камертоном” поведінки.

Проблема єдності моральної свідомості, моральних цінностей і поведінки тісно пов'язана з розв'язанням завдань рівня досконалості морально розвиненої особистості. Тому таким важливим стає питання про зміст моральних якостей. В педагогічній літературі та практиці зміст понять якостей, їх число не мають усталеного числового визначення.

Мораль, виступаючи формою суспільної свідомості, [1] що представляє сукупність принципів, вимог, норм і правил, регулює поведінку людини у всіх сферах її суспільного життя. Психологи визначають два основні способи регулювання поведінки людей: зовнішнє регулювання, яке базується на моральних нормах – вимогах та суспільній думці і внутрішнє

регулювання, яке базується, перш за все, на моральній свідомості, моральності мотивів, добровільної поведінки.

Звичайно, як прояв духовного життя суспільства мораль відображає суспільну свідомість і суспільну волю людей. Мораль – форма суспільної свідомості, що являє собою сукупність принципів, вимог, норм і правил, які регулюють поведінку людини в усіх сферах її суспільного життя. Загальнолюдські моральні цінності, індиферентні щодо соціально–економічних перетворень, як стверджують сучасні дослідники І.Д.Бех, В.К.Демиденко, О.В.Сухомлинська [4, с. 105 - 107].

На думку відомого психолога Б.Ананьєва, в людині перш за все формується його ставлення до інших людей, комунікативні якості, які стають внутрішньою передумовою щодо розвитку інших якостей особистості. Такий розвиток і перетворення відбувається за умови посилення “новоутворень” системою виховання і досвідом поведінки людей.

У зв'язку з цим процес морального виховання можна розглядати як цілеспрямовано організовану систему взаємодії: студент–педагог, студент–студент, студент–учень, студент–оточення, а процес морального розвитку – як взаємодію зовнішніх і внутрішніх факторів.

Внутрішні фактори, на думку вчених, є досить широкими і характеризуються різними ознаками:

- внутрішня позиція (І.Д.Бех, Л.І.Божович, Т.М.Мальковська);
- сприйнятливність (Т.М.Якобсон);
- переконання (З.І.Васильєва, О.В.Киричук);
- виховні можливості (Є.Б.Бондарєвська, С.У.Гончаренко, Н.Є.Щуркова);
- здатність до емоційного відгуку (М.І.Боришевський, В.Т.Кабуш, А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський);
- духовні потреби (В.Гумбольд, М.С.Коган).[6]

Домінуючим фактором, який регулює інтереси, світогляд і поведінку особистості є свідомість як єдність знання і відносин. При цьому надбудовою є самосвідомість як сукупність знань про себе і ставлення до себе. Звідси розвиток моральних якостей розглядається як оволодіння суб'єктом соціальними зразками моральної поведінки: ідеал - знання - особистісний зразок (визначений власно суб'єктом). Такий поступовий перехід від зразка -ідеалу до особистісного зразка, що стимулює самовдосконалення, саморозвиток особистості[5, с. 77 - 81].

Це дозволяє зробити припущення про те, що моральний розвиток особистості можна здійснювати, якщо педагогічна діяльність має цілеспрямований характер, пропонує еталон, мету і зміст діяльності та поведінки і забезпечує їх усвідомлення, свідому поведінку і прояв особистісних моральних якостей.

Завдання морального виховання учнів вирішуються на основі врахування комплексного підходу до проведення виховної роботи, адже тільки такий підхід забезпечує розвиток в особистості стійких моральних якостей, набуття нею відповідної спрямованості, активної життєвої позиції. [6]

Спираючись на теорію моралі, її принципи, правила та категорії моральності, педагог плануючи виховну діяльність, повинен прогнозувати які моральні уявлення, знання і переконання, почуття та звички він може формувати в учнів, організуючи взаємодію у навчанні, праці та відпочинку.

Список використаних джерела

1) Андрюкайтене Р. До формування світоглядних орієнтирів сучасної людини / Р. Андрюкайтене, Р. Олексенко // Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю до 95-річчя Мелітопольського державного педагогічного

університету імені Богдана Хмельницького "Дискурс в умовах мінливості соціокультурного простору".- 2018. – С. 8-10.

2) Демиденко В.К. Деякі аспекти морального виховання. – К.: «Наукова думка». –1995. - С. 31.

3) Бех І. Життя особистості у просторі духовності / І. Бех // Початкова школа. – 2012. - № 6. - С. 5.

4) Сухомлинська О.В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми // Педагогіка і психологія. – №1.– 1997. – С.105-111.

5) Люріна Т.І. Професійна підготовка педагога до морального виховання учнівської молоді: монографія / Т. І. Люріна, В.В. Молодиченко, Н.А. Молодиченко.- М: . «Мелітополь»,2005.-248с.

6) Молодиченко В. Ціннісний контекст духовного світу сучасної студентської молоді / В.В. Молодиченко // Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. пр. – К., 2009. – Вип. 80. – С. 207–217.